

RESEARCH ARTICLE

From Foundation to Future: Opportunities and Challenges in Using AI to Enhance Halaqah Educational Model in the Digital World Context

Hanafi Wonglee¹ Hamdan datu² Ismaae Sani³

¹ Lecturer in Bachelor of Arts Program in Islamic Studies, Faculty of Education, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand

^{2,3} Dr., Lecturer in Bachelor of Arts Program in Islamic Studies, Faculty of Education, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand

Corresponding Author, Email : hanafi.w@yru.ac.th

Received : March 21, 2025 ✿ Revised : July 21, 2025 ✿ Accepted : December 01, 2025

Abstract

This qualitative research had four main objectives: 1) To study the traditional Halakah educational model and its current applications. 2) To explore the potential of Artificial Intelligence (AI) in enhancing teaching and learning. 3) To identify opportunities and challenges in integrating AI with Halakah in the digital world. 4) To develop a conceptual framework for AI application aligned with Islamic principles. The study was employing purposive sampling to select 23 key informants, including scholars, administrators, and experts in Islamic education and digital technology. The research instruments comprised semi-structured interviews and a Focus Group Discussion, complemented by document analysis. The key findings aligned with the objectives are: 1) Key elements of traditional Halakah are the teacher-student relationship and the Isnad system, while modern applications frequently adopt blended and online formats. 2) AI possesses high potential in creating personalized learning experiences and supporting knowledge management. 3) The main opportunity is expanding global access to Islamic education, while the challenge lies in preserving the essence of the human-to-human relationship and mitigating the digital divide. 4) The developed conceptual framework is guided by the principles of Wasatiyyah (moderation and balance) and Maqasid al-Shari'ah (objectives of Islamic law) to govern AI usage. The main recommendation is to establish policies that foster sustainable AI research and development for Islamic education, emphasizing the reinforcement of the teacher's role in character development alongside technology adoption.

Keywords : Halaqah, Artificial Intelligence, Islamic Education, Digital Age Education, Educational Technology

บทความวิจัย

จากรากฐานสู่อนาคต: โอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบ
การศึกษาฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัลฮานาฟี วงษ์หลี่¹ ฮามดัน ดาตุ² อิสมาแอ สนิ³¹ อาจารย์ประจำสาขาอิสลามศึกษา, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ยะลา, ประเทศไทย^{2,3} ดร., อาจารย์ประจำสาขาอิสลามศึกษา, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ยะลา, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : hanafi.w@yru.ac.th

วันที่รับ : 21, มีนาคม, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 21, ตุลาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 01, ธันวาคม, 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน 2) สำนวจศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน 3) วิเคราะห์โอกาสและความท้าทายในการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์ในโลกดิจิทัล และ 4) พัฒนากลอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ AI ที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 23 ท่าน ประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษาและเทคโนโลยีดิจิทัล เครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบหลักของฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิมคือความสัมพันธ์ครู-ศิษย์ผ่านระบบอิสนาต ส่วนการประยุกต์เป็นรูปแบบผสมผสานและออนไลน์ 2) AI มีศักยภาพสูงในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ 3) โอกาสสำคัญคือการขยายการเข้าถึงการศึกษาอิสลามระดับโลก ความท้าทายคือการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และการป้องกันความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล 4) กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นใช้หลักอะซะวะฮ์และมะกอศิดอัชชะรีอะฮ์เป็นแนวทางกำกับดูแลการใช้ AI ข้อเสนอแนะ คือ กำหนดนโยบายส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา AI เพื่อการศึกษาอิสลามอย่างยั่งยืน โดยเน้นการเสริมสร้างบทบาทของครูในการปลูกฝังจริยธรรมควบคู่กับการใช้เทคโนโลยี

คำสำคัญ : ฮาลาเกาะฮ์, ปัญญาประดิษฐ์, การศึกษาอิสลาม, การศึกษาในยุคดิจิทัล, เทคโนโลยีการศึกษา

บทนำ

การศึกษาในอิสลามมีความสำคัญอย่างยิ่งและถือเป็นหน้าที่อันจำเป็น (ฟัรฎู) สำหรับมุสลิมทุกคน ดังพระดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า

﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

ความว่า "...แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์"

(ซูเราะห์อัลฟาฏีร, 35:28)

การศึกษาในอิสลามเน้นพัฒนาผู้รู้ให้มีความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ และให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ตั้งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า كُلُّ مُسْلِمٍ قَالَ "การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน" (รายงานโดยอิบนุมาญะฮฺ หมายเลข 224)" นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังสนับสนุนให้มุสลิมแสวงหาความรู้แม้จะต้องเดินทางไกลถึงประเทศจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาที่ไม่มีขอบเขตจำกัด (Ibn Katheer, n.d) ความรู้ในอิสลามยังถูกกล่าวว่าเป็นแสงสว่างที่นำทางชีวิตและเป็นมรดกอันล้ำค่าของบรรดานบีและรอซูล (อิสมาอีล ลุดฟี จะปะกียา, 2549; ชัยฟุดดิน แยนา และคณะ, 2024; Dasuki, 2025)

การจัดการศึกษาอิสลามแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า "ฮาลาเกาะฮ์" ซึ่งหมายถึงวงเรียนหรือวงสนทนาทางศาสนา เป็นรากฐานสำคัญของระบบการศึกษาในโลกมุสลิมมาหลายศตวรรษ (Umar, 2025; Norman และคณะ, 2025) แก่นแท้ของฮาลาเกาะฮ์มิได้อยู่ที่เพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่อยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นทางจิตวิญญาณระหว่างครูผู้สอนกับศิษย์ และการรับรองความรู้ผ่านระบบ อิสนาต ซึ่งเป็นสายรายงานที่ยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเนื้อหา (Umar, 2025)

การศึกษาของ Dasuki (2025) ได้วิเคราะห์รากฐานทางปรัชญาของระบบฮาลาเกาะฮ์ในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยเน้นที่หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่ผู้เรียน นอกจากนี้ Alhammad และคณะ, (2025) พบว่าการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์มีลักษณะเฉพาะ 5 ประการ คือ: 1) การเรียนรู้แบบวงกลม 2) การมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง 3) การเน้นการอภิปรายเชิงวิพากษ์ 4) การเคารพต่อครูผู้สอนในฐานะผู้ชี้นำ และ 5) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงอยู่ของความรู้ดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ในบริบทโลกดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ฮาลาเกาะฮ์เผชิญกับความท้าทายในการปรับตัว การศึกษาของ Norman และคณะ (2025) เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนทางดิจิทัลของการศึกษาอิสลาม พบว่าแม้สถาบันการศึกษาอิสลามจำนวนมากทั่วโลกจะเริ่มใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอนแล้ว แต่การบูรณาการเข้ากับวิธีการสอนแบบดั้งเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพยังเป็นความท้าทาย (Pratama & Muhammad, 2025) การวิจัยของ Fajarini (2024) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เหมาะสมกับหลักการอิสลาม โดยเน้นการรักษาความบริสุทธิ์ของแหล่งความรู้ ขณะที่ Halim และคณะ (2024) พบว่าการจัด Halqa Online ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ช่วยขยายการเข้าถึง แต่ขาดการปฏิสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ลึกซึ้งและการส่งต่อ "บะรอเกฮ์" (ความสริมงคล) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ซ้ำยังมีความท้าทายด้านจริยธรรมสื่อดิจิทัลในยุคปัญญาประดิษฐ์ สะท้อนถึงความจำเป็นในการกำกับดูแลและการสร้างความตระหนักรู้ โดยมีความท้าทายด้านจริยธรรมเป็นประเด็นสำคัญ (Muslim, 2024)

การมาถึงของปัญญาประดิษฐ์ทำให้การศึกษาในยุคปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายหลายประการทั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ความต้องการทักษะใหม่ๆ ในตลาดแรงงาน และการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารที่มีทั้งประโยชน์และโทษปะปนกัน (Salim & Aditya, 2025) สำหรับการศึกษาอิสลาม ความท้าทายยิ่งทวีความท้าทายเมื่อต้องรักษาสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าและหลักการดั้งเดิมกับการปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย (Pratama & Muhammad, 2025) การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการศึกษาแม้จะมีประโยชน์มากมาย แต่ก็แฝงไว้ด้วยความเสี่ยงที่ไม่อาจมองข้าม เช่น ความกังวลเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และผลกระทบต่อทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน (Dasuki, 2025; Hakim & Anggraini, 2023) แม้จะมีความท้าทาย แต่แนวโน้มในอนาคตบ่งชี้ถึงบทบาทที่สำคัญของ AI โดยงานวิจัยของ Wang และ Kang (2025) ซึ่งศึกษาบทบาทของ AI และเทคโนโลยีสำนักงานด้วยเสียงในการศึกษาศาสนา พบว่ากลุ่มที่ใช้ AI ช่วยฝึกมีพัฒนาการด้านการออกเสียงที่ถูกต้องและความสนใจมากกว่ากลุ่มที่ฝึกแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ Salim และ Aditya (2025) พบว่า AI กำลังเปลี่ยนภูมิทัศน์ของการศึกษาอิสลาม ทั้งในด้านการแปลงเอกสารคลาสสิกเป็นดิจิทัล การใช้ระบบผู้ช่วยอัจฉริยะ และการวิเคราะห์ข้อความศาสนาอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การเสนอ Hybrid Learning Model ที่ผสมผสานการเรียนรู้แบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยี AI อย่างสมดุล (Norman และคณะ, 2025)

จากการทบทวนวรรณกรรมและประเด็นที่นำเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัลมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นประเด็นที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับระบบการศึกษาดั้งเดิมของอิสลามที่มีคุณค่าและหลักการอันลึกซึ้ง ในยุคที่เทคโนโลยี AI กำลังเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของการศึกษาทั่วโลก มุสลิมจำเป็นต้องมีแนวทางและกรอบความคิดที่ชัดเจนในการนำ AI มาใช้อย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับหลักการอิสลาม เพื่อให้การศึกษาอิสลามสามารถรักษาแก่นที่สำคัญไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาและปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าของสังคมโลก (Norman และคณะ, 2025; Salim & Aditya, 2025) การศึกษาวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสำรวจโอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ รวมถึงนำเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะที่จะช่วยให้สถาบันการศึกษาอิสลามสามารถนำเทคโนโลยี AI มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการและคุณค่าของอิสลามต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ในบริบทดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน
2. เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์
3. เพื่อวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายในการบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัล

4. เพื่อพัฒนารอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ที่สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าทางอิสลาม

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ผ่านมุมมอง ประสบการณ์ และความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัย คือ สถาบันการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบผสมผสาน

กลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (PURPOSIVE SAMPLING) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์โดยตรงในประเด็นการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี AI ในบริบทอิสลาม โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 4 กลุ่มหลัก รวมทั้งสิ้น 23 คน ดังนี้

1. นักวิชาการด้านอิสลามศึกษา จำนวน 5 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ หรือมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักการศึกษอิสลาม
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 5 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาหรือประยุกต์ใช้เทคโนโลยี AI เพื่อการศึกษา หรือการออกแบบแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล
3. ผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้บริหารที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายและมีการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาหรือมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถาบัน
4. นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา ชั้นปีที่ 2 จำนวน 10 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นนักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบฮาลาเกาะฮ์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและผ่านสื่อดิจิทัล

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 4 ส่วน ซึ่งได้รับการตรวจสอบคุณภาพและความตรงเชิงเนื้อหา (CONTENT VALIDITY) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง : ออกแบบคำถามที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับประสบการณ์ในการสอนและเรียนแบบฮาลาเกาะฮ์ มุมมองต่อการนำ AI มาใช้ในการศึกษาอิสลาม ความท้าทายและโอกาสที่มองเห็น รวมถึงข้อเสนอแนะในการบูรณาการเทคโนโลยีกับการศึกษาแบบดั้งเดิม
2. แนวทางการสนทนากลุ่ม : กำหนดประเด็นการสนทนาที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

และอภิปรายเชิงลึกเกี่ยวกับการใช้ AI ในการศึกษาอิสลาม โดยจัดขึ้น 2 ครั้ง ครั้งละ 7-8 คน ระยะเวลา 90-120 นาที

3. แบบบันทึกการสังเกตการณ์ : กำหนดประเด็นที่ต้องสังเกตและบันทึกในระหว่างการสังเกตการณ์ชั้นเรียน เช่น รูปแบบการสอน วิธีการถ่ายทอดความรู้ การใช้สื่อและเทคโนโลยี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

4. แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร : ออกแบบเครื่องมือสำหรับบันทึกและจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอิสลาม ฮาลาเกาะห์ และการประยุกต์ใช้ AI ในการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์รายบุคคลกับผู้ให้ข้อมูลทั้ง 23 คน โดยใช้เวลารั้งละประมาณ 45-60 นาที โดยการบันทึกเสียงและจดบันทึกประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย:

- นักวิชาการด้านอิสลามศึกษาจำนวน 5 คน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 5 คน
- ผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน
- นักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบฮาลาเกาะห์ จำนวน 10 คน

2. การสนทนากลุ่ม จัดการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 เน้นผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการครั้งที่ 2 เน้นนักศึกษาและผู้บริหาร เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย ประกอบด้วย:

- กลุ่มนักวิชาการด้านอิสลามศึกษาจำนวน 5 คน
- กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 5 คน
- กลุ่มผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน
- กลุ่มนักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบฮาลาเกาะห์ จำนวน 10 คน

3. การวิเคราะห์เอกสาร : ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่

- ตำราและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาแบบฮาลาเกาะห์
- บทความวิชาการและงานวิจัยเกี่ยวกับการนำ AI มาใช้ในการศึกษา
- แนวปฏิบัติและนโยบายของสถาบันการศึกษาอิสลามในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
- เอกสารทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักการและแนวทางการศึกษาในอิสลาม

4. การสังเกตการณ์ : ทำการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนฮาลาเกาะห์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบออนไลน์ จำนวน 6 ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากทุกแหล่งจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้:

1. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มมาถอดความเป็นข้อความอย่างละเอียด และมี

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

2. วิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสานเพื่อสร้างรหัสข้อมูลและจัดกลุ่มรหัสที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันให้เป็นหมวดหมู่และประเด็นย่อยที่ครอบคลุมประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล

3. นำหมวดหมู่และประเด็นย่อยมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดประเด็นหลักที่ชัดเจนให้สอดคล้องและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 4 ข้ออย่างตรงประเด็น

4. เปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลการสัมภาษณ์, สนทนากลุ่ม, เอกสาร และการสังเกตการณ์ และนำข้อค้นพบหลักกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางส่วนตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของการตีความ

5. นำข้อค้นพบที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาสังเคราะห์ร่วมกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามวิจัยและพัฒนากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง "จากรากฐานสู่อนาคต: โอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัล" ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์เอกสาร และการสังเกตการณ์ ผลการวิจัยสามารถนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ในบริบทดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน

1.1 องค์ประกอบหลักของการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิมประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ : ผู้ให้ข้อมูลทั้งนักวิชาการอิสลามและผู้สอนในระบบฮาลาเกาะฮ์ระบุว่า ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างครูและศิษย์ เป็นแก่นสำคัญของการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ ความสัมพันธ์นี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า: "ในระบบฮาลาเกาะฮ์ ครูไม่ใช่แค่ผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิต เป็นผู้ชี้แนะทั้งในเรื่องการศึกษาและการดำเนินชีวิต ศิษย์ได้เรียนรู้ไม่เพียงแค่จากคำสอนของครู แต่จากการสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติตน และวิธีการแก้ปัญหาของครูในสถานการณ์ต่างๆ ด้วย" (นักวิชาการอิสลาม คนที่ 3, สัมภาษณ์เมื่อ 15 พ.ย. 2567)

2. การจัดพื้นที่การเรียนรู้แบบวงกลม : การจัดที่นั่งเป็นวงกลมหรือครึ่งวงกลมโดยมีครูนั่งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ เป็นลักษณะเฉพาะของฮาลาเกาะฮ์ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเท่าเทียมในการเรียนรู้ การจัดพื้นที่ในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง (Umar, 2025)

3. ระบบอิสนาद : ระบบการสืบทอดความรู้ผ่านสายการรายงานที่เชื่อมโยงจากครูสู่ศิษย์

อย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกสำคัญในการรับรองความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของความรู้ที่ถูกถ่ายทอด โดยเฉพาะในการศึกษาฮะดีษและการตีความคัมภีร์อัลกุรอาน ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนให้ตระหนักถึงแหล่งที่มาของความรู้และการอ้างอิงที่ถูกต้อง

4. การเน้นการท่องจำและการทบทวน : ฮาเลาะห์ฮัจญ์เดิมให้ความสำคัญกับการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน ฮะดีษ และตำราสำคัญต่างๆ ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจความหมายและการประยุกต์ใช้ในการทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดคงอยู่และสามารถนำไปใช้ได้จริง

5. การเน้นจริยธรรมและการพัฒนาตนเอง: นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการฮาเลาะห์ฮัจญ์ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม (อคลาก) และการพัฒนาจิตวิญญาณ (ศ็ชกีเยตุลนัฟส์) ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การไตร่ตรอง และการเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติในชีวิตจริง (Halim และคณะ, 2024)

1.2 การประยุกต์ใช้รูปแบบฮาเลาะห์ฮัจญ์ในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่าสถาบันการศึกษาอิสลามในปัจจุบันได้มีการประยุกต์ใช้รูปแบบฮาเลาะห์ฮัจญ์ในหลากหลายลักษณะ ดังนี้

1. ฮาเลาะห์ฮัจญ์แบบผสมผสาน : เป็นการผสมผสานระหว่างการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้สื่อมัลติมีเดีย การใช้แอปพลิเคชันในการท่องจำอัลกุรอาน และแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้นอกห้องเรียน ในขณะที่ยังคงรักษาการพบปะระหว่างครูและศิษย์ในชั้นเรียน

2. ฮาเลาะห์ฮัจญ์ออนไลน์ : โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สถาบันการศึกษาอิสลามหลายแห่งได้ปรับตัวมาใช้แพลตฟอร์มการประชุมทางวิดีโอ เช่น Zoom, Google Meet หรือ Microsoft Teams ในการจัดการเรียนการสอนแบบฮาเลาะห์ฮัจญ์ แม้จะมีข้อจำกัดในด้านการปฏิสัมพันธ์ แต่ก็ช่วยให้การศึกษาสามารถดำเนินต่อไปได้ และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากต่างพื้นที่สามารถเข้าร่วมได้ (Halim และคณะ, 2024)

"แม้ว่าการเรียนออนไลน์จะขาดรสชาติของการสบตาและพลังงานในวงล้อมของการเรียน แต่ก็ทำให้ลูกศิษย์จากไทยสามารถเข้าร่วมเรียนกับเชคที่เยเมนได้ ซึ่งนี่คือสิ่งที่เทคโนโลยีมอบให้" (ผู้บริหารสถาบันคนที่ 1, สัมภาษณ์เมื่อ 12 ธ.ค. 2567)

3. ฮาเลาะห์ฮัจญ์แบบชุมชนการเรียนรู้ : เป็นการขยายแนวคิดของฮาเลาะห์ฮัจญ์จากชั้นเรียนสู่ชุมชนการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการแบ่งปันความรู้ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน

4. ฮาเลาะห์ฮัจญ์แบบบูรณาการ : เป็นการบูรณาการการศึกษาอิสลามกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางศาสนากับความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ และประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน (Salim และ Aditya, 2025)

2. ศักยภาพของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI และการศึกษา รวมถึงกรณีศึกษาของสถาบันการศึกษาที่มีการนำ AI มาใช้ในการเรียนการสอน สามารถระบุศักยภาพของ AI ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ได้ดังนี้

2.1 การเพิ่มการเข้าถึงและความครอบคลุม

1. การขยายขอบเขตการเข้าถึง : เทคโนโลยี AI สามารถช่วยขยายการเข้าถึงการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ไปยังผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือมีข้อจำกัดในการเดินทาง ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่ขับเคลื่อนด้วย AI ซึ่งสามารถจำลองสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบฮาลาเกาะฮ์ในรูปแบบเสมือนจริง (Hermawati และคณะ, 2025)

2. การรองรับความหลากหลายทางภาษา : ระบบแปลภาษาอัตโนมัติที่ใช้ AI สามารถช่วยให้เนื้อหาการสอนในภาษาอาหรับหรือภาษาท้องถิ่นสามารถเข้าถึงได้โดยผู้เรียนที่ใช้ภาษาต่างกัน ทำให้การศึกษาอิสลามสามารถแพร่กระจายไปยังกลุ่มผู้เรียนที่หลากหลายมากขึ้น (Nugraha และ Syafe'i, 2025)

3. การสนับสนุนผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ : AI สามารถช่วยปรับเนื้อหาและวิธีการนำเสนอให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การแปลงข้อความเป็นเสียงสำหรับผู้มีปัญหาทางการมองเห็น หรือการใช้ระบบรู้จำเสียงพูดสำหรับผู้มีปัญหาในการพิมพ์ (Nugraha และ Syafe'i, 2025)

2.2 การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1. การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน : AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจ และระดับความรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อสร้างโปรไฟล์ผู้เรียนที่ละเอียดและแม่นยำ ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการปรับเนื้อหาและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

2. การปรับรูปแบบการเรียนรู้ : ระบบ AI สามารถออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนโดยพิจารณาจากความก้าวหน้า ความเข้าใจ และเป้าหมายการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ในจังหวะและระดับที่เหมาะสมกับตนเอง (Hermawati และคณะ, 2025)

"ศักยภาพของ AI คือการเป็น 'ครูฝึกส่วนตัว' ที่ไม่เหน็ดเหนื่อย มันสามารถตรวจสอบการออกเสียงภาษาอาหรับของผู้เรียนได้พร้อมกัน และให้ฟีดแบ็คทันที" (ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI คนที่ 2, สัมภาษณ์เมื่อ 20 ม.ค. 2568)

3. การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบทันที : AI สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับแบบทันทีเกี่ยวกับการทำแบบฝึกหัด การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน หรือการท่องจำบทหะดีษ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (Hermawati และคณะ, 2025)

3. โอกาสและความท้าทายในการบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม สามารถระบุโอกาสและความท้าทายในการบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ได้ดังนี้

3.1 โอกาสในการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์

1. การขยายขอบเขตการเข้าถึงข้อมูล : การนำ AI มาใช้ในการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์เปิดโอกาสให้สามารถขยายการเข้าถึงไปยังผู้เรียนที่หลากหลายมากขึ้น โดยไม่มีข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ เวลา หรือ ทรัพยากร (Norman และคณะ, 2025) ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า: "AI เปิดโอกาสให้เราสามารถนำรูปแบบการสอนฮาลาเกาะฮ์ไปสู่ผู้เรียนที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงสถาบันการศึกษาอิสลามที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นมุสลิมในพื้นที่ห่างไกล ในประเทศที่เป็นชนกลุ่มน้อย หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง" (ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา คนที่ 2, สัมภาษณ์เมื่อ 21 ม.ค. 2568)

2. การอนุรักษ์มรดกทางปัญญาอิสลาม : AI สามารถช่วยในการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่คลังความรู้อิสลามที่มีมาอย่างยาวนาน ทั้งในรูปแบบของตำรา บันทึกการสอน และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทำให้มรดกทางปัญญาสามารถเข้าถึงได้โดยคนรุ่นใหม่และได้รับการสืบทอดต่อไป (Muslim, 2024)

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต : การบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์ช่วยสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับมุสลิมในทุกช่วงวัยและทุกสถานะ โดยเฉพาะผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมหรือทบทวนความรู้หลังจากจบการศึกษาในระบบแล้ว (Alhammad และคณะ, 2025)

4. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับโลก : AI สามารถช่วยเชื่อมโยงผู้เรียนและผู้สอนจากทั่วโลกให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และมุมมองในประเด็นทางศาสนาและสังคม สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวาง (Norman และคณะ, 2025)

3.2 ความท้าทายในการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์

1. การรักษาแก่นสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์: ความท้าทายที่สำคัญที่สุดที่ผู้ให้ข้อมูลระบุคือการรักษาความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างครูและศิษย์ซึ่งเป็นแก่นของฮาลาเกาะฮ์ในขณะที่นำเทคโนโลยี AI มาใช้ (Boangmanalu และ Dahlan, 2025) นักวิชาการอิสลามท่านหนึ่งแสดงความกังวลว่า : "การศึกษาอิสลามไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดข้อมูลหรือความรู้ แต่เป็นการถ่ายทอดจิตวิญญาณ คุณค่า และวิถีปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ AI อาจช่วยเสริมการเรียนรู้ได้ แต่ไม่สามารถทดแทนบทบาทของครูในการเป็นแบบอย่างและผู้นำทางจิตวิญญาณได้" (นักวิชาการอิสลาม คนที่ 1, สัมภาษณ์เมื่อ 18 พ.ย. 2567)

2. ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเนื้อหา : การใช้ AI ในการสร้างหรือเรียบเรียงเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามอาจมีความเสี่ยงในด้านความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะในประเด็นที่ต้องการการตีความอย่างลึกซึ้งหรือมีความเห็นที่หลากหลายในหมู่นักวิชาการ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีระบบการตรวจสอบและรับรองโดยผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา

3. ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี : แม้ว่า AI จะสามารถช่วยขยายการเข้าถึงการศึกษา แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและผู้ขาดแคลน โดยเฉพาะในชุมชนมุสลิมในประเทศกำลังพัฒนาหรือในพื้นที่ชนบทที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการ

เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (Pratama และ Muhammad, 2025) นักพัฒนาด้านเทคโนโลยีกล่าวว่า "เรากำลังพบว่า AI จะทำให้ความรู้ไปอยู่กับผู้ที่พร้อมด้านเครื่องมือเท่านั้น ขณะที่สถาบันการศึกษาในชนบทที่ไม่มีไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ก็จะถูกทิ้งห่างออกไปอีก" (กลุ่มนักพัฒนา คนที่ 2, FGD เมื่อ 5 ก.พ. 2568)

4. การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล : การใช้ AI ในการศึกษา เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน ซึ่งอาจมีความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาศาสนาที่อาจเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ละเอียดอ่อน ผู้ให้ข้อมูลเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนานโยบายและมาตรการในการคุ้มครองข้อมูลของผู้เรียนและผู้สอน

5. ผลกระทบต่อทักษะทางสังคมและอารมณ์ : การใช้เทคโนโลยีมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาอิสลามที่เน้นการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านแสดงความกังวลว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป อาจนำไปสู่การลดทอนมิติด้านจิตวิญญาณและมนุษย์สัมพันธ์ในการศึกษาอิสลาม (Muslim, 2024)

4. กรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเลาะห์

จากการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการวิจัย คณะผู้วิจัยได้พัฒนากกรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเลาะห์ที่สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าทางอิสลาม โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1.1 หลักการพื้นฐาน

1. หลักะชะฮียะฮ : การใช้ AI ในการศึกษาอิสลามควรยึดหลักความพอดีและความสมดุล ไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีโดยสิ้นเชิงและไม่ยอมรับโดยปราศจากการพิจารณาอย่างรอบคอบ

2. หลักมะกอดิตอัชชะรีอะฮ : การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ AI ควรพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลามที่มุ่งเน้นการปกป้องศาสนา ชีวิต สติปัญญา ทรัพย์สิน และเกียรติยศ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และการป้องกันความเสียหาย

3. หลักอะมานะฮ : ผู้พัฒนาและผู้ใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษาอิสลามมีความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและโปร่งใส เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนและชุมชนมุสลิม

4. กรอบจริยธรรมแบบองค์รวม : การบูรณาการความรู้และเทคโนโลยีต้องอยู่ภายใต้แนวคิด เตาฮีด ซึ่งเน้นความเป็นเอกภาพของพระเจ้า และเชื่อมโยงความรู้ทางโลกและทางศาสนาเข้าด้วยกัน โดยมองว่า AI เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อทำความเข้าใจและจัดการโลกนี้ให้สอดคล้องกับหลักการของศาสนา

1.2 แนวทางการประยุกต์ใช้

1. โมเดลแบบผสมผสาน : การผสมผสานระหว่างการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมกับการใช้เทคโนโลยี AI โดยรักษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณค่า จริยธรรม และการปฏิบัติ ในขณะที่ใช้ AI สนับสนุนในด้านการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน และการประเมินผล

2. การกำกับดูแลโดยผู้เชี่ยวชาญ : การพัฒนาและการใช้ AI ในการศึกษาอิสลามควรอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยนักวิชาการอิสลาม ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษา เพื่อให้มั่นใจว่าการใช้ AI สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าทางอิสลาม

3. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม : การพัฒนาเทคโนโลยี AI สำหรับการศึกษาอิสลามควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ ทดสอบ และประเมินผล เพื่อให้เทคโนโลยีตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้ใช้อย่างแท้จริง

4. การประเมินผลแบบองค์รวม : การประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบของการใช้ AI ในการศึกษาอิสลามควรพิจารณาทั้งมิติด้านวิชาการ จริยธรรม สังคม และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงแค่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือประสิทธิภาพในการทำงาน

4.3 ประเภทของการประยุกต์ใช้ AI ในฮาลาเกาะห์

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะห์สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทหลักที่เกื้อหนุนกระบวนการเรียนรู้และการสอนอย่างรอบด้าน

1. AI สำหรับการสนับสนุนการสอน: AI ทำหน้าที่เป็นเครื่องมืออัจฉริยะที่ช่วยลดภาระงานบริหารจัดการและเสริมประสิทธิภาพการสอนของครู ระบบ AI สามารถแนะนำเนื้อหาและทรัพยากรการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และระดับความเข้าใจของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ ยังรวมถึงเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ เพื่อติดตามความก้าวหน้า ระบุช่องว่างของความรู้ และให้ข้อมูลย้อนกลับในการตรวจงานอย่างรวดเร็วและเป็นระบบ

2. AI สำหรับการสนับสนุนการเรียนรู้: ประเภทนี้เน้นการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ส่วนบุคคลของศิษย์ ระบบสามารถพัฒนาเป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนเนื้อหาตามความต้องการเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) และมีระบบแชทบอท (Chatbot) ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาการเรียนทางศาสนาได้อย่างทันท่วงที ที่สำคัญคือการใช้เครื่องมือช่วยในการฝึกท่องจำและทบทวนคัมภีร์อัลกุรอานและฮะดีษ ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาฮาลาเกาะห์ดั้งเดิม

3. AI สำหรับการจัดการความรู้: AI มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางปัญญาอิสลาม โดยถูกนำมาใช้ในการสร้างระบบจัดเก็บและค้นคืนความรู้อิสลามในรูปแบบดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นเครื่องมือที่สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งความรู้อิสลามที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และสร้างแพลตฟอร์มสำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนการเรียนรู้ในวงกว้าง

4. AI สำหรับการปฏิสัมพันธ์และการเชื่อมต่อ: การประยุกต์ใช้ในหมวดนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ระบบการประชุมทางวิดีโอที่เสริมด้วย AI เพื่อจำลองสภาพแวดล้อมเสมือนของฮาลาเกาะห์ให้มีความสมจริงมากที่สุด นอกจากนี้ยังรวมถึงเครื่องมือแปลภาษาและสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนและผู้สอนจากหลากหลายภูมิภาคทั่วโลก และการสร้างแพลตฟอร์มเครือข่ายสังคมที่ออกแบบเฉพาะสำหรับชุมชนการเรียนรู้อิสลาม เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในโลกดิจิทัล

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮีมัทั้งโอกาสและความท้าทาย การนำ AI มาใช้อย่างเหมาะสมและสมดุลโดยคำนึงถึงหลักการและคุณค่าทางอิสลามสามารถช่วยเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนและขยายการเข้าถึงการศึกษาอิสลามในยุคดิจิทัล ในขณะเดียวกัน ก็ต้องตระหนักถึงความท้าทายและข้อจำกัดเพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น กรอบแนวคิดที่นำเสนอในการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับสถาบันการศึกษาอิสลามในการพิจารณาและวางแผนการนำ AI มาประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญได้ดังนี้

การรักษาแก่นดั้งเดิมของฮาลาเกาะฮีมัในการปรับตัวสู่โลกดิจิทัล

ผลการวิจัยยืนยันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ และ ระบบอิสลาม ยังคงเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญและเป็นแก่นสาระของฮาลาเกาะฮีมัดั้งเดิม สอดคล้องกับการศึกษาของ Halim และคณะ (2024) ที่พบว่าการจัด Online Halakah ทำให้ขาดการส่งต่อความบะรอเกฮ์ และ Boangmanalu และ Dahlan (2025) ที่ระบุความกังวลเกี่ยวกับการสูญเสียมิติทางความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ ดังนั้น การบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮีมัจึงต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยยึดหลักวะสะฎียะฮ์เป็นแนวทาง ไม่ให้ AI เข้ามาแทนที่ครูในบทบาทหลักของการปลูกฝังคุณค่าและสร้างความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณ แต่ให้ AI เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมและขยายขีดความสามารถของครูในการดูแลผู้เรียนได้ดีขึ้น

ศักยภาพของ AI ในการสร้างประสบการณ์ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮีมั ครูต้องมีความรู้ทั้งด้านศาสนาและเทคโนโลยี และต้องเข้าใจว่า AI เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่จะมาแย่งบทบาทของความเป็นครู ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Pratama และ Muhammad (2025) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการอบรมครูและการปรับบทบาทของครูสู่การเป็นผู้สร้างประสบการณ์ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การพัฒนาครูจึงควรเป็นวาระสำคัญในนโยบายของสถาบันการศึกษาอิสลาม โดยจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง มีระบบพี่เลี้ยง และสร้างชุมชนการเรียนรู้ระหว่างครูด้วยกัน

ความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการเข้าถึงและความถูกต้องของเนื้อหา

การนำ AI มาใช้ในฮาลาเกาะฮีมัเปิดโอกาสสำคัญในการขยายขอบเขตและการเข้าถึงการศึกษาอิสลามไปยังระดับโลก ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเผยแพร่มรดกทางปัญญาอิสลาม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่เด่นชัดที่สุดคือความเสี่ยงเกี่ยวกับความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาทางศาสนา ที่ถูกสร้างโดย AI หากขาดการกำกับดูแลโดยผู้เชี่ยวชาญและประเด็นของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีระหว่างเมืองกับชนบท หรือระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับกำลังพัฒนายังคงเป็นอุปสรรคสำคัญเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Salim และ Aditya (2025) และ Pratama และ Muhammad (2025) ที่ชี้ให้เห็นข้อจำกัดด้านโครงสร้าง

พื้นฐาน ดังนั้น การพัฒนา AI สำหรับฮาลาเกาะฮ์จึงต้องคำนึงถึงบริบทและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่ และอาจต้องพัฒนารูปแบบที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความพร้อมที่แตกต่างกัน ไม่ใช่คาดหวังว่าทุกที่จะสามารถใช้เทคโนโลยีขั้นสูงได้ในเวลาเดียวกันได้

การใช้หลักการอิสลามเป็นกรอบจริยธรรมในการประยุกต์ใช้ AI

ประเด็นที่พบเด่นที่สุดคือการกำหนดกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการนำ AI มาใช้ ซึ่งผลการวิจัยได้นำเสนอ หลักวะสะฎียะฮ์ (ความพอดีและสมดุล) และ หลักมะกอศิด อัชชะรีอะฮ์ เป็นรากฐานสำคัญในการพิจารณา สอดคล้องกับการศึกษาของ Muslim (2024), Umar และคณะ (2025) ที่เสนอกรอบจริยธรรมสำหรับ AI ในการศึกษาศาสนาโดยใช้แนวคิดมะกอศิดเป็นแนวทาง เพื่อให้มั่นใจว่าการใช้ AI จะไม่ละเมิดหลักการสำคัญของอิสลาม และจะต้องมีการทบทวนและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทันต่อการพัฒนาของเทคโนโลยี ยิ่งตอกย้ำถึงความจำเป็นที่การพัฒนาและประยุกต์ใช้ AI จะต้องไม่แยกออกจากหลักการทางศาสนา แต่ต้องมองว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่บูรณาการความรู้ทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความรับผิดชอบ (อะมานะฮ์) ของผู้ใช้ AI ที่ต้องมีความยุติธรรมและโปร่งใส (Muslim, 2024)

โอกาสในการสร้างนวัตกรรมการศึกษาอิสลามระดับโลก

แม้จะมีความท้าทาย แต่การบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์ก็เปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาอิสลามสามารถพัฒนานวัตกรรมการศึกษาที่ทันสมัย โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนาไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Norman และคณะ (2025), Salim และ Aditya (2025) และ Alhammad และคณะ (2025) ที่เห็นแนวโน้มการเติบโตของการวิจัยในด้านนี้ การวิจัยและพัฒนาต่อไปในอนาคตควรมุ่งเน้นการสร้างเครื่องมือ AI ที่ออกแบบมาโดยเฉพาะสำหรับบริบทอิสลาม ไม่ใช่การนำเครื่องมือทั่วไปมาปรับใช้เท่านั้น และควรมีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาอิสลามในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และพัฒนาาร่วมกัน

สรุปผลการวิจัย (Conclusion)

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ โดยพบว่า รูปแบบฮาลาเกาะฮ์ยังคงรักษาแก่นสำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ และระบบอิสнад ขณะที่การประยุกต์ใช้ปัจจุบันปรับรูปแบบผสมผสานและออนไลน์ และได้ประเมินศักยภาพของ AI ว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล และการจัดการความรู้ได้อย่างสูง อย่างไรก็ตาม การบูรณาการ AI ได้นำมาซึ่งความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ การรักษาแก่นความสัมพันธ์ของมนุษย์ ความถูกต้องของเนื้อหาทางศาสนา และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงได้พัฒนากฎกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีตามหลัก วะสะฎียะฮ์ (ความสมดุล) ภายใต้กรอบจริยธรรมอิสลาม และอ้างอิงเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลาม เพื่อให้การใช้ AI เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้าง รูปแบบฮาลาเกาะฮ์ดิจิทัลแบบองค์รวม ที่เสริมสร้างบทบาทของครูในการปลูกฝังคุณธรรม ควบคู่ไปกับการใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้และขยายการเข้าถึงความรู้ทางศาสนาสู่ระดับโลก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. รูปแบบฮาลาเกาะห์ดิจิทัลแบบองค์รวมที่รักษาความสมดุลระหว่างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการใช้เทคโนโลยี และเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม
2. กรอบจริยธรรมอิสลามสำหรับ AI ในการศึกษา ที่ใช้หลักวะสะฎียะฮ์ มะกอศิดอัชชะรีอะฮ์ และเตาฮีดเป็นรากฐาน
3. แนวทางการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะห์เพื่อการศึกษาในระดับโลก ที่เน้นการเสริมบทบาทครูและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักวิชาการอิสลาม ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และสถาบันการศึกษา
2. การพัฒนามาตรฐานและแนวปฏิบัติ กำหนดแนวปฏิบัติในการใช้ AI เพื่อให้สถาบันการศึกษาและผู้พัฒนาเทคโนโลยีมีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน
3. การส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี สนับสนุนการพัฒนาเนื้อหาและแพลตฟอร์มที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและภาษาที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรและโปรแกรมฝึกอบรมสำหรับครูผู้สอนในระบบฮาลาเกาะห์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี AI อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการอิสลาม
2. สถาบันการศึกษาควรเริ่มต้นการนำ AI มาใช้ในการศึกษาแบบฮาลาเกาะห์ด้วยโครงการนำร่องในขอบเขตที่จำกัด และมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบทั้งในด้านประสิทธิภาพการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยพฤตินัย แยนนา, อูซัน ฮาซานันท์, เดช คำเคน, & อิบบรอเฮง อาลฮูเซน. (2024). การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล. *วารสารอัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 14(2), 1-13.
- นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม. (1998). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมแปลเป็นภาษาไทย*. ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- อิสมาอีล ลุดฟี จะปะกียา. (2006). *อิสลาม: ศาสนาแห่งสันติภาพ*. มูลนิธิอิกเราะฮ์เพื่อการศึกษาและพัฒนา.
- Alhammad, N., Awae, F., & Yussuf, A. (2025). Integrating artificial intelligence in Islamic education: A review on pedagogical approaches and learning outcomes. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 15(7), 563-580.
- Boangmanalu, A. Z., & Dahlan, Z. (2025). Islamic Education Students' Perceptions of AI in Learning Islamic History. *Journal of English Language and Education*, 10(4), 956-966. <https://doi.org/10.31004/jele.v10i4.1215>
- Dasuki, M. J. (2025). Islamic education in the era of artificial intelligence: The prospects and challenges. *Kunduz University International Journal of Islamic Studies and Social Sciences*, 2(3), 348-355.
- Fajarini, D. (2024). *UI/UX Implementasi Metode Halaqah pada Aplikasi Quran Tahfidz Menggunakan Pendekatan Prototipe* [Thesis, Universitas Islam Indonesia].
- Hakim, A., & Anggraini, P. (2023). Artificial intelligence in teaching Islamic studies: Challenges and opportunities. *Molang: Journal Islamic Education*, 1(2), 57-69.
- Halim, W., Akbar., & Tahir, T. (2024). Online Halaqah: the Adoption of Digital Media Technology in Pesantren As'adiyah, Wajo, *South Sulawesi. Al-Ulum*, 24(2), 263-283. <https://doi.org/10.30603/au.v24i2.5759>
- Hermawati, T., Tanjung, N. F., Fauzan, K. M., & Ilyasir, F. (2025). Innovation in islamic education evaluation through kahoot application based on artificial intelligence. *At Turots: Jurnal Pendidikan Islam*, 7(2), 183-191.
- Ibn Katheer. (n.d.). *Tafsir Ibn Kathir* (Darussalam Research, Ed.). Darussalam Publishers & Distributors.
- Ibn Majah. (2007). English translation of Sunan Ibn Majah (N. al-Khattab, Trans.). Darussalam.
- Muslim. (2024). Internalizing Digital Technology in Islamic Education. Scaffolding: *Jurnal Pendidikan Islam Dan Multikulturalisme*, 6(3), 180-197. <https://doi.org/10.37680/scaffolding.v6i3.6309>

- Norman, E., Pahlawati, E., Siregar, M. L., & Damayanthi, D. (2025). Digital transformation of Islamic education: AI, gamification, and pedagogical adaptation for Generation Z. *Medina-Te: Jurnal Studi Islam*, 21(1), 37-49.
- Nugraha, A., & Syafe'i, I. (2025). Curriculum foundations for Arabic language education in the AI era: Holistic, juridical, and technological perspectives. *Journal of Arabic Language Learning and Teaching*, 3(2), 151-160.
- Umar, M. H. S. (2025). *Waqi' al-Halaqat al-Qur'aniyyah at-Tarbawiyyah bayna Madrasat al-'Adil fi al-Yaman wa Ma'had al-Wadi al-Mubarak fi Indunisiya: Dirasah Tahliliyyah Muqaranah fi Tariqat at-Tadris* [Master's thesis, Universitas Islam Indonesia].
- Pratama, A. I., & Muhammad, M. R. (2025). Artificial Intelligence in Islamic Education: Opportunities and Challenges in the Digital Era. *Madania*, 29(1), 133-142.
- Salim, M. A., & Aditya, R. B. (2025). Integration of Artificial Intelligence in Islamic Education: Trends, Methods, and Challenges in the Digital Era. *Journal of Modern Islamic Studies and Civilization*, 3(1), 74-89. <https://doi.org/10.59653/jmisc.v3i01.1368>
- Umar, I., Abubakar, A., Kangiwa, I. H., Bunza, K. U., & Atika, M. (2025). The role of AI in Islamic education and e learning platform. *International Journal of Sustainable Social Science*, 3(4), 235-254.
- Wang, N., & Kang, M. (2025). The Role of AI and Voice-Activated Technology in Religious Education in China: Capturing Emotional Depth for Deeper Learning. *Journal of Religion and Health*. <https://doi.org/10.1007/s10943-025-02347-x>